

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Кроскультурні тенденції в освіті, економіці та політиці, а також в інших сферах людської діяльності посилюються в XXI столітті. Ці тенденції передбачають розвиток кроскультурної обізнаності серед членів різних товариств, у тому числі і професійних. Така обізнаність ґрунтується на мові, за допомогою якої передається інформація. Знання мови надає можливість ведення діалогу з представниками інших культур через професійне спілкування.

Як відомо, у ході історичного розвитку людського суспільства процеси глобальної інтеграції помітно переважають над тенденцією до національної замкнутості народів. Багато дослідників зазначають, що світ вступив в епоху глобального білінгвізму: англійська мова та національна мова існують пліч-о-пліч у багатьох країнах світу [1]. Жоден народ не зможе існувати й успішно розвиватися без розвитку й збереження національної мови, однак в наш час є реальна можливість спрямувати величезний потенціал англійської мови на розвиток національної культури, перетворивши його на вторинний засіб національно-культурного самовираження в рамках міжкультурної комунікації.

У контексті приєднання України до Болонського процесу та, як наслідок, до Європейського та міжнародного соціально-економічного, культурно-інформаційного та освітнього простору першочерговою стає підготовка українських студентів на рівні європейських освітніх стандартів. Відповідно змінюються і вимоги сучасного ринку праці — існує нагальне соціальне замовлення на конкурентоспроможних фахівців, які є не тільки висококваліфікованими в професійній сфері, але й готові вирішувати професійні завдання в умовах іншомовної комунікації.

Підвищити рівень іншомовної підготовки фахівця — це значить озброїти його знаннями, практичними вміннями та навичками, які дозволять йому використовувати іноземну мову як засіб інформаційної діяльності, систематичного поповнення своїх професійних знань, професійного спілкування. Навчання спеціальності через мову, вивчення мови через спеціальність — одна з важливих проблем професійної підготовки фахівця в умовах немовного вузу. Аналіз досліджень науковців (О. І. Пометун, О. Я. Савченко, Л. І. Паращенко, О. І. Локшина, Н. М. Бібік, О. В. Овчарук) свідчить про те, що останнім часом значна увага приділяється особливостям формування професійної компетенції майбутніх фахівців різних галузей, наприклад студентів економічних спеціальностей, майбутніх спеціалістів туристичної сфери та ін. Н. М. Ізорія, Е. В. Бибинова, А. С. Андрієнко у своїх працях обґрунтовують необхідність формування комунікативної компетенції як однієї з складових професійної компетенції студентів немовних спеціальностей в процесі навчання у вузі. Проте питання фор-

мування професійної комунікативної компетенції майбутніх юристів є ще недостатньо дослідженим.

Актуальність дослідження зумовлена потребою пошуку шляхів підвищення ефективності навчання іноземної мови студентів юридичних факультетів.

Мета статті полягає у дослідженні проблеми визначення іншомовної професійної компетентності на сучасному етапі розвитку педагогічної науки, його особливостей стосовно представників юридичної професії. Для досягнення поставленої мети було виконано таке завдання: проаналізовано основні компоненти поняття іншомовної комунікативної компетентності, іншомовної професійної комунікативної компетентності та визначено специфіку навчання іноземної мови на юридичних факультетах.

Навчальний предмет «Іноземна мова», будучи інтегративним за своєю метою і міждисциплінарним за предметним змістом, покликаний сприяти розширенню освітнього кругозору студентів, соціалізації особистості майбутніх фахівців, підготовці їх до життя в умовах багатонаціонального та полікультурного світу — розвитку їх комунікативної та культурної компетенції [1].

Мова багато в чому визначає те, як її носії сприймають навколишній світ і, в остаточному підсумку, суть всієї культури народу. При вивченні мови слід звертати увагу на поняття національного менталітету. Адже люди, будучи членами одного співтовариства, поділяють етнічні, етичні, моральні концепти, серед яких, крім універсальних, загальнолюдських, є велика кількість національних і соціально-специфічних. Особливості національного мислення відбиваються в існуванні національних стереотипів як моделей соціального поведіння, що мають дуже сталий характер. Асоціюючись зі стилем і способом життя певного класу або соціального шару, вони починають наповнюватися змістом і отримують формальне подання в мові тільки в контексті певної культури. Саме тому для майбутніх фахівців при вивченні мови слід звертати увагу на три основні аспекти: комунікативний, культурологічний та соціолінгвістичний.

Лінгвістична компетенція передбачає оволодіння знаннями про системну організацію певної мови і закономірності її функціонування. Інакше кажучи, мовна компетенція — це вміння добирати та вживати мовні засоби відповідно до мети та ситуації спілкування. Проте формування здатності та вміння мислити й спілкуватися іноземною мовою означає не лише послідовне «заміщення» елементів рідної мови елементами іноземної; мислення та спілкування іноземною мовою вимагає перебудови всієї структури формування думки і структури діяльності спілкування, які склалися на рідній мові, й набуття здатності до «переключення» мислення з однієї мови на іншу. Так зване мислення іноземною мовою, досягнення якого вважається ідеалом навчання, є не що інше як безпосереднє залучення внутрішнього мовлення в механізм породження іноземного мовлення [2]. Умовами його досягнення є такі взаємообумовлені, проте різні за природою чинники, як лексичний запас, знання правил, чуття (іноземної) мови та здатність до спілкування всупереч дефіциту іншомовних знань.

Мовний матеріал, яким повинен оволодіти студент правознавчого відділення, складається, перш за все, з англomовної термінології, що позначає відповідні поняття цієї галузі. Від студента вимагається вміння надати відповідні термінологічні еквіваленти у межах кожної теми, яка вивчається (наприклад, міжнародні політичні, економічні та військові організації; міжнародні конвенції у галузі прав людини).

Складовими комунікативної компетенції є культурологічна та соціолінгвістична компетенції, які мають велике значення саме для фахівців у галузі права [3]. Соціокультурна компетенція охоплює знання культурних особливостей носіїв мови, їхніх звичаїв, традицій, норм поведінки й етикету, а також уміння розуміти й адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури. Формування культурологічної та соціолінгвістичної компетенції передбачає інтеграцію особистості в системі всесвітньої та національної культур.

Комунікативний та соціокультурний розвиток студентів засобами навчального предмета «Іноземна мова» здійснюється більшою мірою за рахунок правильної реалізації лінгвокраїнознавчого підходу [3]. Такий підхід забезпечує засвоєння мови в тісному зв'язку з іншомовною культурою, яка включає в себе різноманітні пізнавальні відомості про історію, літературу, архітектуру, побут, звичаї, спосіб життя і традиції народу країни, що вивчається. Залучення матеріалів культури підвищує мотивацію навчання студентів. Соціокультурна компетенція забезпечує можливість орієнтуватися в соціокультурних маркерах автентичного мовного середовища, прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурної комунікації способи їх усунення. Соціокультурні знання допомагають студентам адаптуватися до іншомовного середовища, дотримуючись канонів ввічливості в іншомовному середовищі, проявляючи повагу до традицій, ритуалів і стилю життя представників іншомовного співтовариства.

У сучасних умовах, коли розширюються професійні та особисті контакти викладачів і студентів різних країн, звернення до аналізу соціокультурного контексту навчання іноземних мов набуває особливої актуальності. Але необхідно взяти до уваги той факт, що знання іноземної мови в даний час — це не тільки атрибут культурного розвитку фахівця, а й одна з умов його успішної професійної діяльності.

Дослідники стверджують, що сучасний спеціаліст повинен систематично удосконалювати не тільки професійну, але й мовну культуру, виробляти навички і вміння адаптуватися до швидких змін умов нових відносин, щоб проявити готовність до діалогу і асиміляції в міжкультурному просторі (А. А. Миролюбов, Ж. В. Перепьолкіна, Л. Ф. Зуєва) [1]. Отже, крім того, що іноземна мова служить провідником культури, допомагає у вихованні всебічно розвиненої особистості, вона ще є необхідною з точки зору професійної обізнаності фахівця. Рішення професійних завдань, професійне вдосконалення може здійснюватися тільки в процесі професійно орієнтованого, в тому числі іншомовного спілкування. Таким чином, говорячи про навчання іноземної мови,

ми маємо на увазі, перш за все, навчання професійно орієнтованого спілкування [4].

Отже, вивчення іноземних мов на немовних факультетах вузів необхідно розглядати як засіб передачі студентам соціально і професійно значущої інформації, відпрацювання навичок використання іншомовних джерел у своїй професійній діяльності, підготовки майбутнього фахівця до безперервної освіти.

Сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов спрямований на формування комунікативної та соціокультурної компетенції. Він передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідницької діяльності. Сутність професійно спрямованого вивчення іноземної мови полягає в її інтеграції із спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно значущих якостей особистості [5]. Професійно-орієнтоване навчання засноване на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземних мов, що диктуються особливостями майбутньої професії або спеціальності

Тенденція до професіоналізації викладання іноземних мов реалізується у формуванні навичок спілкування за професійною тематикою, однак такий підхід, як свідчать дослідження та практика, не дозволяє вирішувати завдання формування умінь та навичок, необхідних студентові для здійснення завдань професійного змісту з використанням засобів іноземної мови [6]. Тому формування іншомовної професійної компетентності, яке передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, вбачається як підхід, у межах якого викладання дисципліни «Іноземна мова» у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця не формально, а змістовно буде спрямоване на досягнення загальної мети навчання студента у вищому юридичному навчальному закладі — формування його професійної компетентності [7]. Тобто іноземна мова в даному випадку виступає засобом підвищення професійної компетентності та особистісно-професійного розвитку студентів і є необхідною умовою успішної професійної діяльності фахівця — випускника сучасної вищої школи, здатного здійснювати ділові контакти з іншомовними партнерами.

У процесі навчання іноземної мови, крім формування лінгвістичної компетенції, виховується прагнення особистості до самоосвіти та самостійної діяльності, академічної, професійної. Іноземна мова, володіючи виховним потенціалом, сприяє формуванню освіченої особистості з високим рівнем загальної культури. Поряд з іншими дисциплінами вона вносить свій внесок у виховання таких важливих якостей професіонала, як відповідальність, ініціативність, винахідливість, гнучкість, знання психології людей, вміння знайти вихід з конфліктної ситуації, досягти взаєморозуміння. Крім професійно важливих якостей, загальних для всіх фахівців, необхідно пам'ятати про специфіку кожного фаху і про набір професійно важливих якостей, характерних для певного виду професійної діяльності.

Специфічною особливістю реалізації професійно спрямованого вивчення іноземної мови є те, що для кожної спеціальності немовних факультетів вузів повинна бути спроектована технологія навчання, характерна тільки для даної професійної області [4]. Відповідно до цього, при проектуванні технології професійно спрямованого вивчення іноземної мови необхідно максимально враховувати специфіку спеціальності, тобто лексичне наповнення і особливий формат усних і письмових текстів, а також ті навички й уміння, які є характерними для майбутньої професійної діяльності випускника вузу [7]. Продуктивність засвоєння знань іноземної мови та їх активне використання в усному та писемному фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння специфічної термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології у конкретних робочих ситуаціях. Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлюючу функцію, так і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації [8, 69]. Ефективним є завдання: дати усно тлумачення фаховим термінам іноземною мовою; дібрати терміни до запропонованих визначень; усна презентація термінів, їх семантизація, поєднуваність з іншими словами/термінами, способи деривації, приклади вживання у певних зразках.

Тобто для успішної підготовки фахівця та розвитку його професійно важливих якостей необхідно створити оптимальні умови навчання. Під оптимальними умовами навчання розуміється така модель навчання, яка, будучи комунікативно спрямованою, враховувала б сферу професійних інтересів у межах спеціальності, а також їх особисті професійні інтереси та цілі. Облік професійних інтересів, особистих професійних інтересів і цілей передбачає побудову гнучкої моделі навчання, що дозволяє варіювати зміст її блоків, переносити акценти в навчанні на формування і розвиток певних складових професійно орієнтованої комунікативної компетенції, професійно важливих якостей. Таким чином, професійна спрямованість навчання іноземної мови служитиме початком формування у студентів професійної компетенції.

Література

1. Насиханова А. З. Иноязычная компетенция как компонент профессиональной подготовки специалиста в процессе обучения в вузе [Электронный ресурс] / А. З. Насиханова. — Режим доступа : <http://lingvomaster.ru/files/354.pdf>.
2. Изория Н. М. Формирования иноязычной компетентности будущих специалистов сферы туризма в вузах культуры и искусств : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 [Электронный ресурс] / Н. М. Изория. — Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-inoazychnoi-kompetentsii-budushchikh-spetsialistov-sfery-turizma-v-vuzakh-kult>.
3. Копылова Н. В. Становление иноязычной коммуникативной компетенции личности [Электронный ресурс] / Н. В. Копылова. — Режим доступа : <http://forum.acmeology.ru/files/journal/N3-2007/kopylova.pdf>.
4. Сальная Л.К. Обучение профессионально ориентированному иноязычному общению [Электронный ресурс] / Л. К. Сальная. — Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/211642>.
5. Бибикова Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 [Электронный ресурс] / Э. В. Бибикова.

- кова. — Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/formirovanie-osnov-inoazychnoi-kommunikativnoi-kompetentnosti-u-budushchikh-ekologov>.
6. Андриенко А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 [Электронный ресурс] / А. С. Андриенко. — Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/171164.html>.
 7. Глебова І. А. Проблема навчання іншомовного професійно орієнтованого спілкування студентів немовних ВУЗів [Електронний ресурс] / І. А. Глебова. — Режим доступу : http://www.pbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_fpp/2005-1/03_Glebova.pdf.
 8. Благодарна Т. П. Розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземної мови // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : зб. наук. пр. / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2008. — Вип. 12. — С. 65–70.
 9. Аксенова Г. И. Студент как субъект образовательного процесса / Г. И. Аксенова. — М. ; Рязань : РИНФО, 1998. — 160 с.
 10. Актуальные проблемы обучения иностранным языкам в школе и вузе / А. М. Стояновский, Г. Е. Ведель, Л. В. Величкова [и др.] ; ВГУ. — Воронеж, 1999. — 204 с.

Анотація

Мелкомужова К. С. Формування професійної комунікативної компетенції студентів юридичних факультетів. — Стаття.

У статті аналізуються особливості організації професійно спрямованого вивчення іноземних мов та його вплив на формування комунікативної компетенції студентів юридичних факультетів.

Ключові слова: комунікативна компетенція, професійна компетенція, міжкультурна комунікація, професійно орієнтоване навчання.

Аннотация

Мелкомужова К. С. Формирование профессиональной коммуникативной компетенции студентов юридических факультетов. — Статья.

В статье анализируются особенности организации профессионально направленного изучения иностранных языков и его влияние на формирование коммуникативной компетенции студентов юридических факультетов.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, профессиональная компетенция, межкультурная коммуникация, профессионально ориентированное обучение.

Summary

Melkomukova K. S. The formation of professional communicative competence of law students. — Article.

The article analyzes the characteristics of professionally oriented language learning and its influence on the formation of communicative competence of law students.

Keywords: communicative competence, professional competence, intercultural communication, professionally-oriented education.